

Internet jako środowisko pracy polonisty

WPROWADZENIE

„Szkołę trzeba wymyślić na nowo”. Te słowa wypowiedziała w 1998 roku Seweryna Wyśłuch (1998, za: Pilch, 2010) i nie można im aktualności także i dziś. Nauczyciele wobec intensywnych technologiczno-społecznych przemian, trwających od przeszło 20 lat, są zmuszeni do podjęcia refleksji nie tylko nad treściami, które uczniom przekazują, ale przede wszystkim nad metodami, które stosują w swojej pracy. Choć problem ten dotyczy wszystkich przedmiotów, wydaje się drażliwy zwłaszcza w odniesieniu do edukacji polonistycznej, którą dotknęła w ostatnich latach nie tylko fala reform szkolnych, ale także szeroko komentowany kryzys czytelnictwa.

Jednym z „lekarstw” na problemy polskiej polonistyki, wydaje się być e-kształcenie, coraz częściej opisywane i stosowane (m.in. Dziak, 2013). Nie miało ono przez dość długi czas uregulowania prawnego (Lubina i in., za: Holajda, 2012), a jego funkcjonowanie było określane przez przepisy regulujące usługi internetowe, elektroniczne, prawo autorskie. Sytuacja ta zmieniła się w 2009 roku, kiedy została wprowadzona do szkół nowa podstawa programowa do kształcenia ogólnego, w tym także do nauki języka polskiego. Informacje i komentarze zawarte w tym dokumencie jasno wskazują na konieczność zmiany sposobu uczenia, w tym też wprowadzenie multimediiów i Internetu na lekcje języka ojczystego.

Postulat stosowania TIK (technologii informatyczno-komunikacyjnych) nie jest w podstawie programowej wyrażony wprost. Począwszy od III etapu edukacyjnego można jednak wyróżnić kompetencje, które uczeń powinien posiadać, a do których zdobycia jest mu niezbędny Internet lub szerzej - komputer. Są to zarówno umiejętności typowe dla edukacji na odległość (Lubina, 2004), np. samodzielne poszukiwanie i selekcjonowanie informacji oraz krytyczne podejście do nich, jak i te, których posiadanie jest pożądane w kształceniu polonistycznym, np. korzystanie z internetowych i multimedialnych zasobów informacyjnych. Nowymi kompetencjami, szczególnie ważnymi dla nauczania polonistycznego, są odbiór, analiza i interpretacja utworów pozaliterackich przekazywanych przez środki audiowizualne, oraz wykorzystywanie ich jako kontekst do omawianych zjawisk i utworów literackich. Wprowadzenie wymogu nauczania wyżej wymienionych umiejętności sprawia, że nowa podstawa programowa uwzględnia przemiany cywilizacyjne i wychodzi im naprzeciw (Bortnowski, 2010), a także służy temu, by polska szkoła mogła za nimi nadążyć – zarówno w kontekście kulturowym jak i prawnym (Żurek, 2008).

E-learning jest pojęciem, którego definicję trudno jednoznacznie ustalić (Dziak, 2013). Mając na uwadze zakres definicji kształcenia na odległość, można wyróżnić dwa sposoby jego realizacji w szkołach:

- 1) z wykorzystaniem platform internetowych (np. Moodle), które są formami uzupełniającymi tradycyjnego kształcenia (ang. *blended-learning*); zakłada się w tym przypadku, że *e-learning* to sposób kształcenia na odległość przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii;
- 2) z wykorzystaniem szeroko rozumianych multimediiów – w tym przypadku *e-learning* oznacza zastosowanie w procesie nauczania technologii informacyjnych, takich jak prezentacje multimedialne, Internet itp.

---

⁵⁶ Katolicki Uniwersytet Lubelski

Dość oczywiste jest to, że nauczyciele języka polskiego w szkołach wykorzystują dość powszechnie drugi sposób realizacji e-kształcenia. Pierwszy zazwyczaj jest pomijany w planowaniu pracy polonisty bądź prowadzony jest sporadycznie (Winnicki, 2006).

Nauczyciel języka polskiego ma szeroki wybór środków dydaktycznych, które mogą służyć wprowadzeniu elementów e-kształcenia. Są to prezentacje multimedialne, metoda WebQuestu, pierwsze e-podręczniki czy programy edukacyjne (np. w formie płyt dołączanych do książek). Jednak, jak zaznacza Anna Ślósarz (2009), poloniści rzadko wykorzystują komputery na lekcjach, a niektórzy wręcz odradzają ich używania w celach edukacyjnych. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie przykładowych narzędzi internetowych, które nauczyciel języka polskiego może zastosować w swojej pracy, czyniąc Internet jednym ze swoich środowisk pracy. Wpierw konieczne jest jednak określenie, jakie umiejętności powinni posiadać uczeń i nauczyciel, aby owocnie uczestniczyć w szeroko pojętym procesie e-kształcenia.

KOMPETENCJE NAUCZYCIELI I UCZNIÓW W E-KSZTAŁCENIU

Zasygnalizowane we wstępie artykułu przemiany cywilizacyjne, przyczyniły się do powstania dwóch grup użytkowników Internetu i urządzeń mobilnych, które znacząco różnią się sposobem zdobywania informacji i użytkowania dostępnych zasobów. Mowa tu o pokoleniach cyfrowych tubylców - określanych także mianem „net-pokolenie” lub „dzieci sieci” (Czerski, 2012) i cyfrowych imigrantów (Dziak, 2013). Tak zwane „cyfrowe dzieciaki” to osoby, które przyszły na świat pod koniec lat osiemdziesiątych lub później, i których naturalnym środowiskiem społecznościowym i edukacyjnym był od początku Internet. Ciągłe funkcjonowanie w sieci wykształciło w tym pokoleniu potrzebę natychmiastowego dostępu do interesujących informacji oraz zmianę sposobu myślenia z linearnego na asocjacyjny, które realizuje się idealnie w szeroko pojętych hipertekstach. Obie te tendencje są obce generacji cyfrowych imigrantów, którzy w trakcie swojej edukacji potrafią być systematyczni i cierpliwie czekać na efekty pracy, a także wykazują upodobanie do linearnego odbioru informacji, co przejawia się m.in. w preferowaniu czytania tekstu drukowanego od tego zamieszczonego na ekranie monitora lub komórki. Oba pokolenia różni także podejście do wykorzystywania dostępnych technologii – w przypadku imigrantów będzie to użytkowanie urządzeń w ich podstawowym wymiarze, natomiast cyfrowi tubylcy chętnie zgłębiają ich możliwości tak, aby jak najlepiej dostosować je do własnych potrzeb.

Zarysowana opozycja znacząco wpływa na sposób myślenia o metodach pracy w szkole, ponieważ nauczyciele – jako cyfrowi imigranci – kierując się własnymi preferencjami w zakresie przyswajania wiedzy, mogą mieć trudności w tym, by uczyć cyfrowych tubylców, nastawionych na natychmiastowe efekty edukacyjne. Niezbędne staje się wprowadzenie takich metod pracy na lekcjach, które staną się symbolicznym pomostem pomiędzy dwoma pokoleniami. Takim łącznikiem może stać się m.in. *e-learning* i internetowe środowiska edukacyjne.

Stworzenie pomostu pomiędzy pokoleniami nie polega tylko na zorganizowaniu odpowiedniej przestrzeni edukacyjnej w sieci. Koncepcja e-kształcenia, które odbywa się – w znaczącym zakresie – za pośrednictwem Internetu, wymaga zarówno od uczniów jak i nauczyciela zmiany myślenia o rolach, jakie dotychczas pełnili w procesie edukacji. Choć w dalszym ciągu głównym zadaniem nauczyciela pozostaje kształcenie (Kozak, 2009), to nie polega już ono na prostym przekazywaniu wiedzy, ale raczej kierowaniu w jej zdobywaniu (Lubina, Bednarek, 2008). Nauczyciel ma stać się tylko pośrednikiem pomiędzy wiedzą (poznawanym przedmiotem) a uczniem (podmiotem poznającym), jak zauważa Nocoń (2005). Uczeń w pewien sposób przejmując kontrolę nad swoim procesem kształcenia, stąd kluczowymi umiejętnościami, które powinien posiadać, są samodzielnie docieranie do informacji, problematyzowanie zawartych w nich treści oraz zadawanie pytań (Podpora, 2006). Nowymi kompetencjami nauczyciela są natomiast zdolność

do posługiwania się nowoczesnymi technologiami, umiejętność tworzenia przestrzeni do nauki w środowisku internetowym oraz kompetencje w zakresie komunikacji wirtualnej (Dziak, 2013). Wobec takiej zmiany ról, wydaje się konieczne rozwijanie relacji nauczyciel - uczeń opartej na dialogu, prowadzącym do wymiany poglądów, spostrzeżeń, wiedzy (Dziak, 2012).

Nie są to jedyne kompetencje, którymi powinni dysponować e-uczeń i e-nauczyciel. Kluczową i jednocześnie oczywistą umiejętnością, którą powinny posiadać osoby podejmujące e-edukację, jest opanowanie komputera, jego możliwości, i zasobami Internetu. Obie powinny też wykazać się ogromną systematycznością - ze strony nauczyciela będzie to regularne dodawanie i sprawdzanie modułów i materiałów, ze strony ucznia - terminowa realizacja zadań. Zachowanie systematyczności jest trudne i często zniechęca do podejmowania procesu e-kształcenia, dlatego konieczne jest wzmacnianie motywacji, poprzez odpowiednie przygotowanie zadań lub formułowanie przez nauczyciela zachęcających do aktywności wypowiedzi na forum. Czynnikiem najsilniej jednoczącym uczestników powinien być wspólny cel, który przyświeca działaniom za pośrednictwem Internetu i tworzy z uczestników zajęć internetową społeczność (Lubina, 2008).

NARZĘDZIA INTERNETOWE POLONISTY

Aplikacje internetowe lub - szerzej - programy komputerowe do nauki języka polskiego powinny służyć celom efektywnego nauczania tego przedmiotu. Niezależnie od poziomu kształcenia, kluczowa jest możliwość kształtowania dzięki nim kompetencji określonych w podstawie programowej, tj. umiejętność odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji, analizy i interpretacji tekstów oraz tworzenia wypowiedzi (Dziak, 2012).

Narzędzia internetowe, przydatne na lekcjach języka polskiego, można podzielić na trzy podgrupy: (1) dostarczające informacji, (2) będące zestawami ćwiczeń, (3) umożliwiające tworzenie prezentacji, zadań, gier. Należące do dwu pierwszych grup witryny internetowe powinny być dobierane w wyjątkowo uważny sposób tak, aby wykluczyć te strony, które nie służą zamierzonym celom lub nie stanowią odpowiedniego źródła wiadomości (np. tzw. „bryki” lub „ściagi” szkolne). Trzecia grupa wymaga opracowania odpowiedniej instrukcji do narzędzi, aby uczniowie potrafili efektywnie w nich korzystać.

Pierwszy wyróżniony zbiór reprezentują liczne internetowe źródła informacyjne - potrzebne zarówno nauczycielowi jak i uczniowi. Nauczyciel w sieci szuka przede wszystkim pomysłów na lekcje i materiałów dydaktycznych, stąd dla niego będą przeznaczone liczne portale z przykładowymi scenariuszami lekcji. Należą do nich między innymi:

- polski portal edukacyjny *Interklasa* (www.interklasa.pl), zawierający materiały nauczycieli, w tym także prezentacje multimedialne dla różnych klas;
- portal o nowoczesnej edukacji *Edunews* (www.edunews.pl), na którym publikowane są przydatne narzędzia, wyniki badań i ankiet potrzebnych nauczycielom, artykuły z dziedziny psychologii, pedagogiki i innych;
- strona internetowa *Lekcje w kinie* (www.lekcje.info.pl), propagująca wiedzę o filmie.

Inną grupą stron przeznaczonych dla nauczycieli są te, które tworzone są przez samych pedagogów, a które zawierają tworzone przez nich materiały czy projekty lekcji. Do takich stron należą m.in.:

- strona internetowa nauczycielki Ewy Turkowskiej - w większości informacyjna, zawierająca jednak elementy e-learningu (np. WebQuest);
- e-portfolio polonisty Katarzyny Krywult, na której dostępne są dane kontaktowe autorki, programy przez nią stosowane i wypróbowane;
- strona nauczyciela Łukasza Rokickiego o refleksjach dotyczących literatury, języka, edukacji, mediów.

Strony tworzone przez nauczycieli mają jedną znaczącą wadę – powstają zazwyczaj w ramach przygotowań do awansu zawodowego a ich prowadzenie jest często zawieszane zaraz po uzyskaniu odpowiedniego tytułu.

Istnieją także strony przeznaczone dla uczniów. Dobrze opracowaną witryną zdaje się być *Język polski* (www.jezyk-polski.pl), która zawiera mapy myśli na wybrane tematy, ćwiczenia i testy interaktywne. Materiały są przejrzyste podzielone i pozwalają na podejmowanie samokształcenia przez ucznia – zarówno w celu zdobycia nowych informacji jak i ich powtórki przed egzaminami.

Innym typem stron internetowych przydatnych na lekcjach języka polskiego, są te stanowiące zbiory bibliotek internetowych. Umiejętność korzystania z nich jest zapisana w nowej podstawie programowej. Jedną z takich witryn jest *Federacja Bibliotek Cyfrowych*, pozwalająca na wyszukiwanie materiałów według różnego rodzaju kryteriów: autora, tytułu, tematu, źródła, itp. Zaletą tej strony jest to, że zbiera ona informacje z wielu cyfrowych bibliotek i jest wciąż aktualizowana, przez co można uzyskać szybki dostęp do szukanej publikacji. Wadą jest natomiast fakt małej cyfryzacji prac naukowych, stąd poszukiwania często mogą zakończyć się porażką.

Drugą grupę reprezentują strony, które zawierają ćwiczenia interaktywne, mogące posłużyć jako materiały dydaktyczne dla nauczycieli, jak i być pomocą uczniów podejmujących samokształcenie. Są to np. witryny wydawnictw, umieszczające w ramach uzupełnienia wydawanych podręczników (np. *Przeszłość to dziś*, STENTOR; *Świat w słowach i obrazach*, WSiP) obudowy multimedialne albo samodzielnie strony internetowe, oferujące – zwłaszcza dzieciom – gry, filmy, rebusy edukacyjne. Jest to np. portal *Muzykoteka Szkolna* (www.muzykotekaskolna.pl), w którego zasobach znajdują się gry dotyczące wiedzy z muzyki lub *Scholaris* (www.scholaris.pl) - portal wiedzy dla nauczycieli, umożliwiający wyszukiwanie określonego rodzaju materiałów.

W trzeciej grupie narzędzi internetowych przydatnych poloniście widnieją te, które pozwalają stworzyć interaktywne zadania dla uczniów. Należy do nich m.in. strona *Zondle* (www.zondle.com), umożliwiająca opracowanie gry edukacyjnej i zamieszczenie jej na witrynie. Dostęp dla nauczycieli jest darmowy, wymaga tylko wcześniejszej rejestracji. Podobnie jest także w przypadku anglojęzycznego portalu *ClassTools.net* (www.classools.net), który pozwala na stworzenie nie tylko gry internetowej, ale także różnych typów wykresów, map myśli lub fikcyjnego fanpage'a na Facebook'u, oraz *Learning Tools* (www.learningtools.arts.ubc.ca), który zbiera narzędzia do utworzenia w pełni multimedialnej (złożonej z filmu, dźwięku, obrazu, napisu) prezentacji.

Poza wymienionymi grupami sytuują się strony internetowe prowadzone przez nauczycieli dla ich własnych uczniów. Mogą to być klasyczne witryny (np. zawierające materiały na kolejne lekcje, kalendarz wydarzeń, aktualności szkolne) jak i blogi, prowadzone wraz ze swoimi uczniami. Zawartość takich stron może być różna – ciekawym pomysłem dla polonisty byłoby stworzenie na takim blogu niezobowiązującego zeszytu interpretacji, który mógłby być przestrzenią do „nieszkolnej” lektury książek i do spojrzenia na nie jako tekst, który mówi, dziwi czy bawi, a nie tylko ma podmiot mówiący, adresata i określony kontekst historyczno-biograficzny. Mogłaby to być także szansa na podzielenie się przez nauczyciela swoimi codziennymi i lubianymi lekturami – zapewne ciekawszymi od ustalonego szkolnego kanonu. Przykładem takiej strony jest zamknięty blog Anny Czyżyckiej *Seksualnie niebezpieczni*, na którym są zamieszczane materiały dla klasy pierwszej gimnazjum oraz prace uczniów na zadany temat.

Wyjątkowo funkcjonalny wydaje się być również *WebQuest* (www.webquest.org). Została ona opracowana na Uniwersytecie Stanowym w San Diego w 1995 r. (Szafraniec, 2009) i w całości oparta na założeniach konstruktywizmu. *WebQuest* jest rodzajem projektu, który polega na zrealizowaniu określonego zadania przez jedną lub większą liczbę osób w danym czasie. Zadaniem nauczyciela jest

dokładne opisanie projektu (we „wprowadzeniu”) i podanie przykładowych źródeł, z których uczniowie mogą korzystać w trakcie realizacji ćwiczenia. Wykonanie *WebQuestu* zajmuje od kilku dni do nawet miesiąca, dlatego niezmiernie ważne jest regularne sprawdzanie postępu podejmowanych przez nich działań i realizacji kolejnych etapów zadania. Wyniki pracy nad *WebQuestem* są bardzo różnorodne i *de facto* zależą od kreatywności nauczyciela i uczących się. Do typowych należą: bazy danych, strony internetowe, blogi, prezentacje multimedialne, filmy, słuchowiska radiowe. Brak ściśle określonych wymogów co do efektów *WebQuestu* powoduje, że jest to metoda, którą można stosować na wielu przedmiotach (por. <http://doradca.oeiizk.waw.pl/wqlista.htm>) i do jednoczesnego kształcenia wielu kompetencji.

Zarówno strona internetowa jak i blog są sposobem komunikacji pomiędzy nauczycielem a uczniem i - jak już nadmieniono - jest to interakcja bardzo potrzebna. Innym, nowatorskim sposobem komunikacji z uczniami poza szkołą (wyłączając „tradycyjną” już pocztę elektroniczną) są grupy na forach internetowych lub Facebooku’u, które pozwalają na swobodne wypowiedzianie się na określony temat, skomentowanie wydarzenia szkolnego lub niezobowiązujące zadanie pytania nauczycielowi czy kolegom z klasy. Prowadzący zajęcia występuje w tej sytuacji jako rodzaj moderatora, który kieruje dyskusją, podejmowanymi tematami czy akcjami.

Wyjątkowym narzędziem internetowym stanie się już niedługo e-podręcznik, którego wprowadzenie planuje się w 2015 roku. Założenia technologiczne projektu *Cyfrowa Szkoła* zakładają, że podręcznik elektroniczny będzie połączony z Internetem, a jego ćwiczenia i inne komponenty będą związane z opisanymi tu wcześniej sposobami komunikacji z uczniami czy witrynami w sieci. E-podręcznik, którego zasoby będą mogły być edytowane i dodawane przez nauczyciela, jest szansą na stworzenie nowoczesnego środka dydaktycznego powiązanego z Internetem. Fakt, iż będzie mógł on być zmieniany i dostosowany do potrzeb określonego użytkownika sprawia, że proces kształcenia będzie mógł być w pełni zindywidualizowany i dostosowany do zainteresowań ucznia.

Opisane wyżej strony, narzędzia i metody działań są tylko przykładami, które są już powoli stosowane w szkołach. Zasób internetowych narzędzi dla nauczycieli wciąż się powiększa, a ich wykorzystanie zależy tylko od ich chęci i możliwości szkoły.

BLASKI I PROBLEMY E-POLONISTYKI

Z przedstawionych materiałów wynika, że Internet jest środowiskiem przyjaznym dla nauczyciela języka polskiego i jego wykorzystanie sprzyja edukacji tzw. „cyfrowych tubylców” lub „dzieci sieci”. Niestety, mimo coraz lepszej bazy dostępnych zasobów polonistycznych, wykorzystanie tego rodzaju narzędzi jest nadal mało popularne na lekcjach języka ojczystego (Ślósarz, 2009) choć statystyka ta poprawia się, o czym świadczą wyniki ankiety *E-podręczniki i „Cyfrowa szkoła”*, przeprowadzonej przez MEN w 2012 roku. Według danych uzyskanych na podstawie odpowiedzi 5716 nauczycieli, tylko 1% nie korzysta z multimediiów na swoich lekcjach.

Problemy w korzystaniu z multimediiów na lekcjach języka polskiego mają różnorodne źródła. Przede wszystkim należy wspomnieć o wspomnianej już niechęci polonistów do komputera i jego wykorzystania na zajęciach. Większość nauczycieli nie posiada wystarczającej wiedzy z zakresu technologii informacyjnych, aby sprawnie posługiwać się nimi na lekcjach jako środkiem dydaktycznym. Wynika to nie tylko z ich wieku (pokolenie nauczycieli, którzy mieli od dziecka kontakt z komputerem, czyli pokolenie lat 90. XX wieku dopiero kończy studia i ubiega się o pracę w szkołach), ale także z niedostatecznej edukacji w czasie studiów. Rzadkością jest przeprowadzenie zajęć z zakresu technologii informacyjnej na polonistycę, aby – oprócz tworzenia podstawowych dokumentów w MS Office – studenci

potrafili sprawnie obsługiwać rzutnik, tworzyć przejrzyste prezentacje multimedialne czy przetwarzać filmy bądź nagrania audio. Choć te wszystkie umiejętności będą niedługo wchodziły w program tzw. edukacji medialnej, to w „okresie przejściowym” brak posiadania ich przez nauczycieli jest trudnością, która wydaje się w głównej mierze hamować zastosowanie e-metod na lekcjach języka polskiego.

Kolejnym powodem nie wprowadzania multimediiów na lekcje jest przyzwyczajenie polonistów do ich sposobu nauczania, który był nadal w dużej mierze jest efektywny i pozwala uczniom zdać na dobrym poziomie egzaminy. Programy multimedialne przeznaczone do nauki języka polskiego nie są doskonałe, a niestabilne łącza internetowe przerywają transmisję danych w najmniej odpowiednim momencie. Ponadto szkoły są w dalszym ciągu niezbyt dobrze wyposażone – komputery często zawieszają się, rozłożenie niezbędnego sprzętu zajmuje wiele cennego czasu, który nauczyciel mógłby poświęcić na realizację materiału. Także fakt przeciążenia pracą nauczycieli, do których obowiązków wciąż dochodzą nowe zadania, powoduje, że nie mają oni chęci poświęcać dodatkowo czasu na tworzenie kursów e-learningowych. Wolą też nie ryzykować korzystania z niepewnych zasobów sieciowych, skoro mają własne, drukowane i za to pewne, choć zdecydowanie mniej atrakcyjne.

Na wyżej zarysowaną sytuację jednego rozwiązania nie ma i nie będzie. Można mieć tylko nadzieję, że powstawanie coraz nowszych prac z zakresu wykorzystania TIK, liczne szkolenia i konferencje poświęcone tej tematyce, pomogą coraz liczniejszej grupie nauczycieli języka polskiego w korzystaniu Internetu i uczynieniu go jednym ze swoich środowisk pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Bortnowski S. (2010). *Czy nowa Podstawa programowa zmieni nauczanie języka polskiego?*, W: A. Janus-Sitarz (red.), *Edukacja polonistyczna wobec trudnej współczesności* (s.17-36). Kraków: Universitas.
- Czerski P. (2012). *My, dzieci sieci*, [http://pokazywarka.pl/pm1pgl/, dostęp: 14.04.2013].
- Dziak A. (2013). *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji*, Lublin: KUL.
- Dziak A. (2012.) *Podstawy pedagogiczno-psychologiczne e-kształcenia*. W: A.Dziak, S.J.Żurek (red.), *e-polonistyka 2* (s.27-39). Lublin: KUL.
- Dziak A. (2009). *Programy multimedialne w edukacji polonistycznej*. W: A.Dziak, S.J.Żurek (red.), *e-polonistyka* (s.207-216). Lublin: KUL.
- E-podręczniki i „Cyfrowa Szkoła” – wyniki ankiety*, [http://www.men.gov.pl/images/stories/PDF/130211_-_ankieta_epodreczniki_podsumowanie.pdf, dostęp: 14.04.2013].
- Holajda D. K. (2012). *Podstawy prawne kształcenia na odległość w Polsce*. W: A.Dziak, S.J.Żurek (red.), *e-polonistyka 2* (s.15-25). Lublin: KUL.
- Kozak E. (2009). *Nauczyciel jako dydaktyk, opiekun i wychowawca*. W: S.Popka, A.Winiarz (red.), *Nauczyciel - zawód, powołanie, pasja* (s.158–165). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Lubina E., Bednarek J. (2008). *Kształcenie na odległość. Podstawy dydaktyki*. Warszawa: PWN.
- Lubina E. (2004). *Zmiany funkcji nauczyciela w nauczaniu na odległość*, [http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/80, dostęp: 14.04.2013].
- Lubina E. (2008). *Internetowe społeczności edukacyjne - tworzenie i dynamika rozwoju*, [http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/25/id/553, dostęp: 14.04.2013].
- Pilch A. (2010) *Polonistyka nowoczesna - nowe wyzwania i tradycja*. W: A.Janus-Sitarz (red.), *Edukacja polonistyczna wobec trudnej współczesności*. Kraków: Universitas.
- Podpora R. (2006). *E-learning w katechetyce formalnej*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej "Gaudium".
- Podstawa programowa. Tom II – Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum* [https://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2062%3Atom-2-jzyk-polski-w-szkole-podstawowej-gimnazjum-i-liceum-&catid=230%3Akształcenie-i-kadra-kształcenie-ogolne-podstawa-programowa&Itemid=290, dostęp: 22.03.2013].
- Szafranec M. (2009). *WebQuest jako interaktywna metoda kształcenia uczniów i dorosłych na odległość*. W: A.Dziak, S.J.Żurek (red.), *e-polonistyka* (s.241-250). Lublin: KUL.
- Ślósarz A. (2009). *Szkolny polonista wobec imperium ekranów*. W: A.Dziak, S.J.Żurek (red.) *e-polonistyka* (s.163-176). Lublin: KUL.
- Winnicki K. (2006). *E-learning w gimnazjum jako forma wspomagania procesu nauczania*, [http://www.up.krakow.pl/ktime/ref2006/Winnicki.pdf, dostęp: 16.12.2012].
- Żurek S. J. (2008). *Koncepcja podstawy programowej z języka polskiego*. W: *Podstawa programowa. Tom II – Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*. Warszawa: MNiSW.